

*Пам'ятати, берегти,
охороняти:
до Дня пам'яток
історії та культури*

Укладач Ложешник А. С.

Охорона та використання історичної спадщини – це важлива галузь культурного розвитку, яка має неабиякий вплив на формування соціально-політичної активності, патріотичного та естетичного виховання людини. Загальний досвід людства, його історія увінчані у пам'ятках вітчизняної та світової культури.

18 квітня в Україні щорічно відзначається День пам'яток історії та культури, встановлений, «...на підтримку ініціативи вчених, архітекторів, реставраторів, працівників державних органів охорони пам'яток історії та культури...», згідно з Указом Президента України від 23 серпня 1999 р. № 1062/99.

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про День пам'яток історії та культури

На підтримку ініціативи вчених, архітекторів, реставраторів, працівників державних органів охорони пам'яток історії та культури
п о с т а н о в л я ю:

Установити в Україні День пам'яток історії та культури, який відзначати щорічно 18 квітня - у Міжнародний день пам'яток і визначних місць.

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ, 23 серпня 1999 року
N 1062/99

Закон України
«Про охорону культурної спадщини»
від 08.06.2000 №1805-III,
редакція від 12.06.2011,
підстава 3038-17

Витяг

Розділ I. Загальні положення
Стаття 1. Визначення термінів

Об'єкт культурної спадщини –
визначне місце, споруда (витвір),
комплекс (ансамбль), їхні частини, <...>,
що донесли до нашого часу цінність
з археологічного, естетичного, етнологічного,
історичного, архітектурного, мистецького,
наукового чи художнього погляду
і зберегли свою автентичність.

Пам'ятка культурної спадщини –
об'єкт культурної спадщини, який занесено
до Державного реєстру
нерухомих пам'яток України.

Стаття 54

[...]

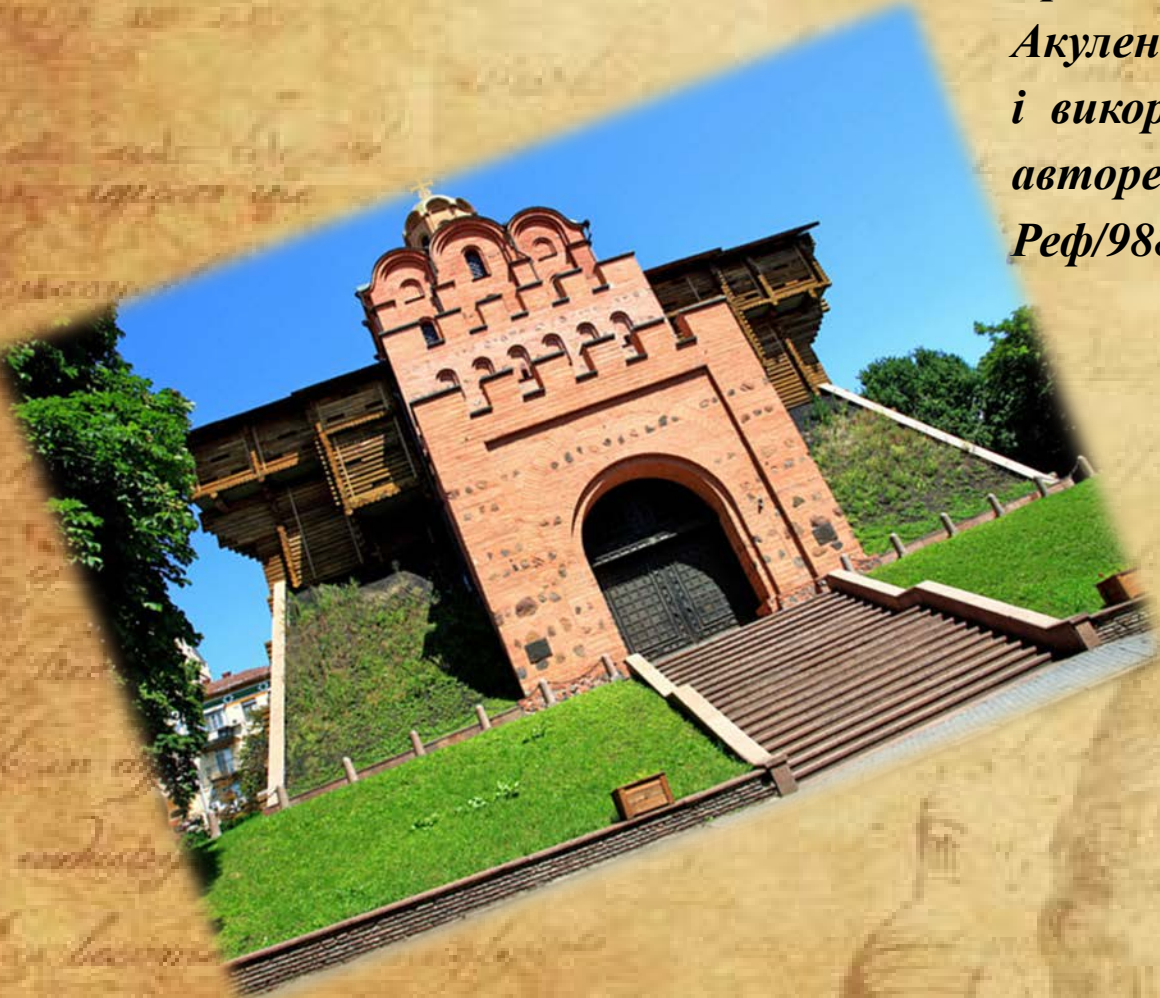
Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами.

Охорона пам'яток, духовної та матеріальної культури – складова частина національно-культурного відродження і відновлення історичної пам'яті українського народу. Її значення закріплює стаття 54 Конституції України, в якій проголошено, що турбота про збереження історичних пам'яток та інших культурних цінностей є обов'язком громадян України.

Акуленко В. І. Проблеми становлення і розвитку законодавства про охорону культури в Україні (1917–1991 рр.) : автореф. ... д-ра юрид. наук / В. І. Акуленко. – Київ, 1992. – 51 с. Реф/99137

Акуленко В. І. Становлення і розвиток законодавства про охорону і використання пам'яток культури в Україні (1917–1991 рр.) : автореф. ... канд. юрид. наук / В. І. Акуленко. – Київ, 1992. – 33 с. Реф/98805

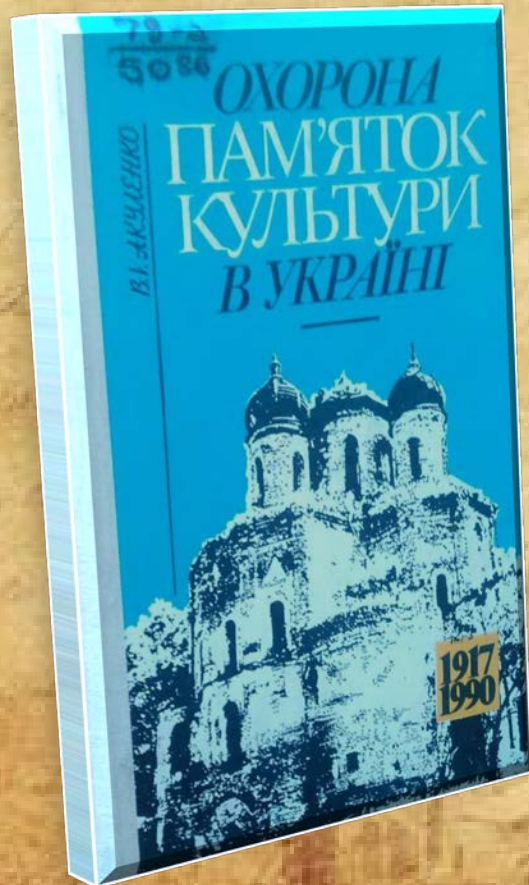
У своєму дисертаційному дослідженні науковець ставить за мету вивчити процес становлення і розвитку законодавства про охорону пам'яток культури за період з 1917 по 1991 рр., його тенденції і особливості; виявити специфіку, форми та методи діяльності спеціальних державних органів і громадських організацій, на які було покладено функції обліку, охорони, використання та реставрації пам'яток культури; дати аналіз і оцінку чинного законодавства в цій галузі. Дослідження переважно стосується проблеми правової охорони нерухомих пам'яток культури (містобудування і архітектури, історії, археології, монументального мистецтва).

Акуленко В. І. Злочин проти пам'яті: про нищення культурних цінностей на Україні (1927-1941 рр.) / В. І. Акуленко. – Київ, 1991. – 47 с. 79-а/4523

У виданні розглядаються перші здобутки в охороні пам'яток культури в період середини двадцятих років. Розглядаються злочини проти пам'яток культури, руйнування архітектурних споруд, розпродаж за кордон історичних реліквій та творів мистецтва, а також репресії проти національних кадрів у 30-ті роки ХХ ст.

Акуленко В. І. Охорона пам'яток культури в Україні / В. І. Акуленко. – Київ : Вища школа, 1991. – 274 с. 79-а/5086

Докладно висвітлюється питання становлення і розвитку законодавства про охорону і використання пам'яток культури у 1917-1990 рр., а також його застосування державними та громадськими органами. На основі історичного досвіду і чинного законодавства подаються пропозиції, спрямовані та поліпшення правової охорони.

«Український» День пам'яток історії та культури не випадково співпадає з Міжнародним Днем пам'яток і визначних місць., що був встановлений у 1983 р. Асамблеєю Міжнародної ради з питань охорони пам'ятників і визначних місць (ІКОМОС), створеної при ЮНЕСКО і відзначається з 1984 р. Ідея, покладена в основу ІКОМОС, сформульована Афінською нарадою з питань відновлення історичних будівель (1931), зорганізованою Міжнародною музейною радою. Саме Афінська хартія 1931 р. ввела поняття міжнаціональної спадщини.

У 1964 р. Нарада архітекторів і спеціалістів з історичних будівель, відбулась у Венеції і узгодила 13 резолюцій. Перша - створювала Міжнародну хартію зі збереження та відновлення пам'яток та історичних місць (більш відома, як Венеційська хартія); друга, запропонована ЮНЕСКО, створила ІКОМОС для опікування цією хартією.

Нині ІКОМОС налічує 7500 членів. Кожен представник організації – компетент у галузі збереження будівель, практик у сфері архітектури, археології, інженерії, проектування, охорони культурної спадщини, археографії, історії.

Президент Українського національного комітету ІКОМОС з грудня 2003 р. Микола Валентинович Бевз.

В Європі до історії ставляться дбайливо, там зберігають навіть історичні ландшафти і пейзажі місцевості. Наприклад, у Франції проводять відновлювальні роботи ландшафтів пам'ятних місць навіть після археологічних розкопок, а на півночі Англії, у практично незайманому вигляді збережений Адріанов вал, що простягнувся на 117 кілометрів, побудований при римському імператорі Адріані для охорони північних рубежів Імперії.

Архивектупра Латви

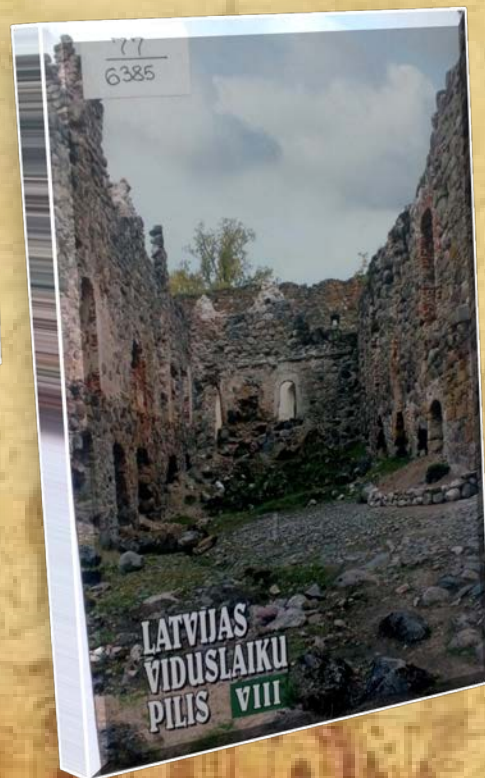
Barzdevica M. Riga zviedru laika kartes un planos, 1621–1710 / M. Barzdevica ; Latvijas vestures inst. – Riga : Latvijas vestures inst. apgads, 2011. – 279 p. 71/3086

Caune A. Rigas Latgales priekspilseta pirms 100 gadiem : priekspilsetas ielas, celtnes un iedzīvotāji 20. gadsimta pirmas puses atklatnes / A. Caune. – Riga : Latvijas vestures inst. apgads, 2013. – 279 p. 71/5785

Latvijas viduslaiku pilis. – Riga : Latvijas vestures inst. apgads, 2014. – T. 8 : Petījumi un avoti par ordena un bīskapu pilīm Latvija / sastad. I. Ose ; Latvijas vestures inst. – 431 p. 77/6385

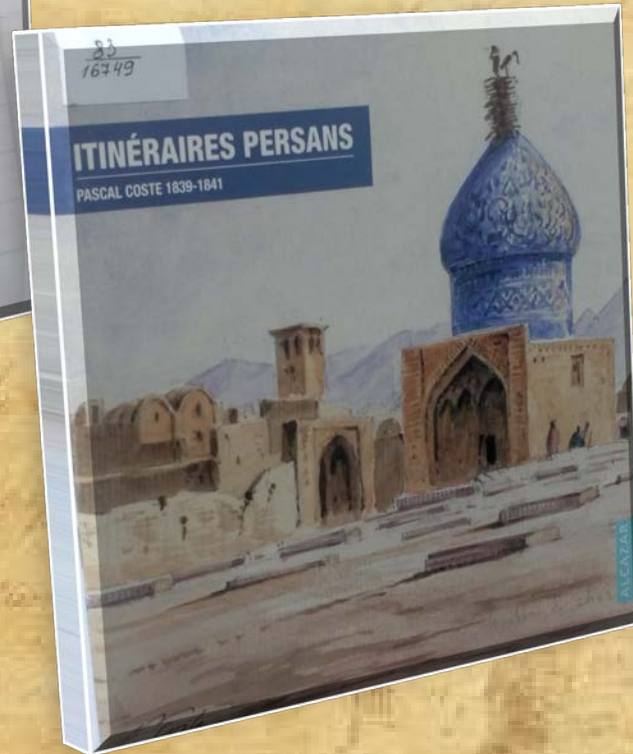

*Vacu arhitekti Latvija = Deutsche Architekten in Lettland. – Riga :
Latvijas Vacu Savieniba, 2013. – 251 p. 83/16548*

Архитектура Грузії

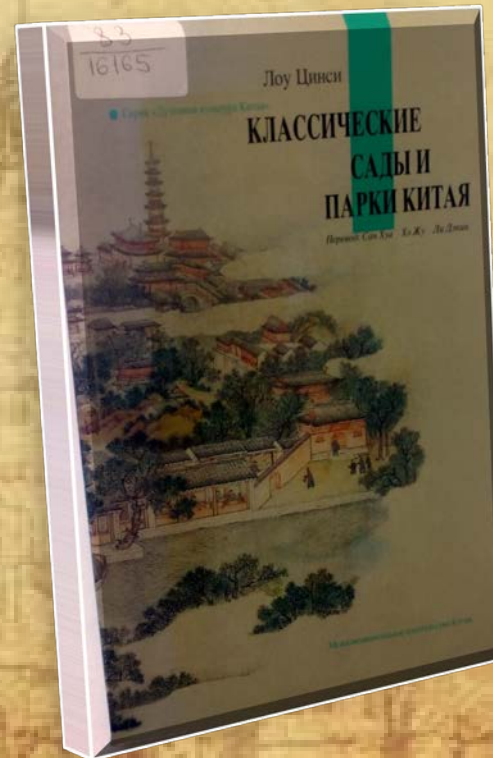
Gersamia T. G. Giovanni Scudieri (1816-2016) : dedicated to the 200 anniversary of Giovanni Scudieri / T. G. Gersamia ; curated by D. Abuladze ; ed. G. Tumanishvili ; english transl. M. Khenia ; russ. transl. T. G. Gersamia ; Tbilisi centre of cultural evets. – Tbilisi, 2016. – 158 p. 83/16929

Itinéraires persans. Pascal Coste, 1839-1841 : ouvrage publ. a l'occasion de l'exposition presente du 18 septembre au 30 octobre 2010 / Bibliotheque de Marseille. – Marseille : Alcazar, 2010. – 34 p. 83/16749

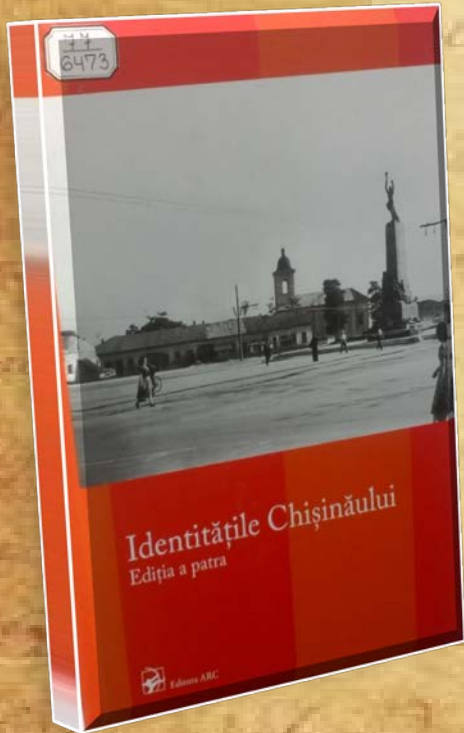
Архитектура Китая

Лоу Цинси Классические сады и парки Китая / Лоу Цинси ; пер. с кит. Сан Хуа Хэ Жу Ли Дэнин. – Б. м. : Межконтинентальное изд-во Китая, 2003. – 152 с. 83/16165

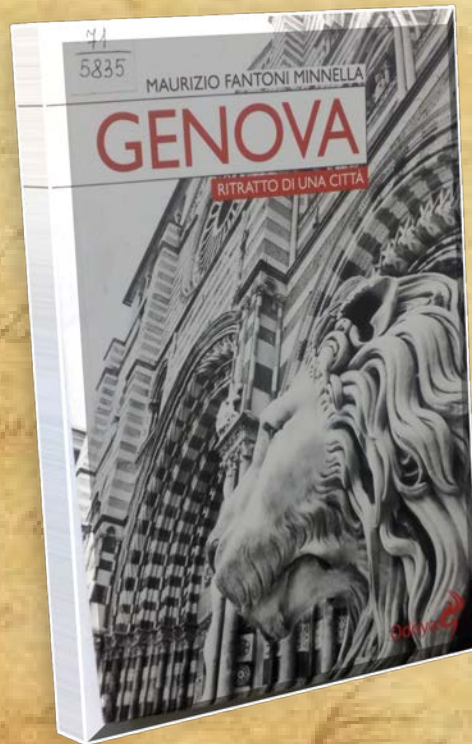
Архитектура Молдови

Identitățile Chișinăului : materialele conf. Intern. «Identitățile Chișinăului», ed. a IV-a, (Chișinău, 19–20 oct. 2017). – Chișinău : ARC, 2018. – 295 p. 77/6473

Архитектура Италии

Minnella M. F. Genova : ritratto di una città / M. F. Minnella. – Bologna : Odoja, 2014. – 282 p. 71/5835

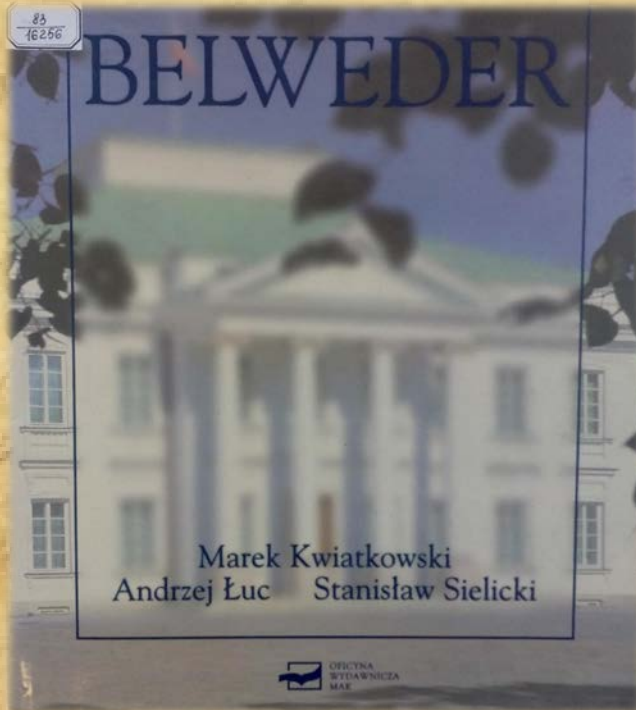
Архитектура Чехії

Praha / uvodni slovo F. Stafa ; odpoved. red.: O. Mohyla, S. Scheinpflugova.
– Praha : Olympia, 1985. – 191 p. УЄМОВ/4192

Архитектура Польщі

Kwiatkowski M. Belweder : album / M. Kwiatkowski, A. Luc, S. Seilicki. – Wroclaw : Oficyna Wydawnicza MAK, 2001. – 144 p. 83/16256

Климек С. Гданьск : архитектура и история : альбом / С. Климек ; авт. текста: Р. Дента, Л. Кшыжановски : пер. с пол. М. Макаров. – Torun : VIA, 2004. – 16 с. 83/16192

Збереженням історичної пам'яті в Україні займається громадська організація «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури», що була заснована 21 грудня 1966 р.

Товариство створювалося з метою: «...залучити широкі верстви населення до активної участі у виявленні, вивченні, збереженні, реставрації, консервації та популяризації пам'ятників історії, археології, архітектури, мистецтва, літератури й письменності, етнології...».

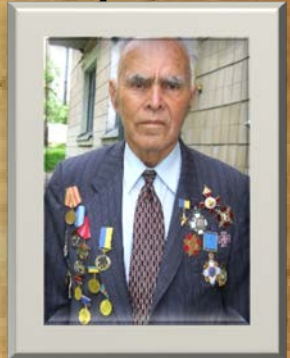
Серед пріоритетних напрямів діяльності Товариства є:

- аналіз культурної політики сприяння активній участі у формуванні реформ у пам'яткоохоронній сфері, виробленні, реалізації моніторингу та оцінки державної політики у сфері охорони культурної спадщини;*
- виявлення, наукове вивчення пам'яток історії та культури, сприяння державним органам та органам місцевого самоврядування в їх охороні, збереженні та використанні в умовах децентралізації;*
- співпраця з міжнародними організаціями та вітчизняними громадськими організаціями у сфері охорони культурної спадщини;*
- соціальний діалог, інформаційна та культурно-просвітницька діяльність серед населення, підвищення фахового рівня членів Товариства в аспекті завдань євроінтеграції та відповідних напрямів діяльності відокремлених підрозділів;*
- інституційний розвиток системи охорони культурної спадщини, формування аналітичних та інформаційних продуктів, що сприятимуть посиленню інтересу з боку громадян, експертного середовища до охорони культурної спадщини.*

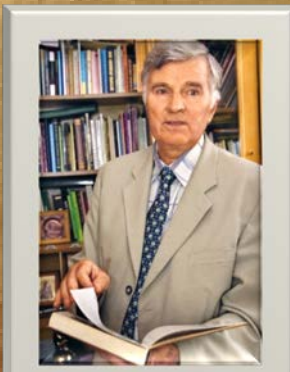
Пархоменко

Микола Трохимович

Сікорський

Михайло Іванович

Толочко Петро Петрович

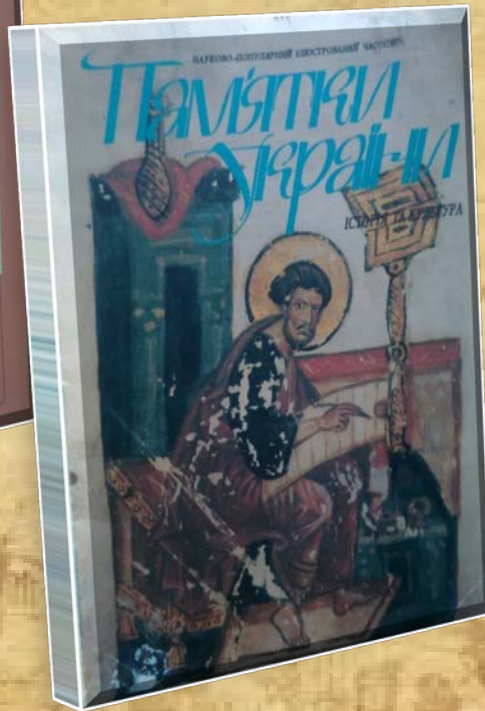
Праці центру пам'яткознавства / гол. ред. С. З. Заремба ; Центр пам'яткознавства НАН України і Укр. Т-ва охорони пам'яток історії та культури. – Київ, 2001. – Вип. 4. – 173 с. 81/1346

Другі Зарембівські читання : матеріали II Всеукр. Зарембівських наук. читань «Українське пам'яткознавство та тенденції : сучасні проблеми та тенденції» (Київ, 22 січ. 2009 р.) / гол. редкол. О. М. Титова ; Центр пам'яткознавства НАН України і Укр. Т-ва охорони пам'яток історії та культури. – Київ, 2009. – 239 с. 77/6261

Проблеми збереження і використання культурної спадщини в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Святогірськ, 25–27 трав. 2005 р.) / гол. ред Н. В. Добров. – Слов'янськ : Печ. дом, 2005. – 340 с. 79-а/6963

Періодичні видання, видцем яких був УТОПІК:
«Пам'ятники України», видається з 1969 р., у 1988 р. перейменований на «Пам'ятки України»
«Київська старовина», видається з 1992 р.
Вісник УТОПІК, видавався у 1997–2003 рр.
Відлуння віків, видається з 1997 р.

Трагічна доля національної культурної спадщини України, нищення її пам'яток, зусилля культурної громадськості щодо їх збереження вперше побачили світ на сторінках цих журналів. Основними темами, яких стали – національна культура, вітчизняна історія, краєзнавство, пам'яткознавство, українознавство, музейництво, археологія, архітектура, фольклор, етнографія.

Для поглибленої розробки окремих напрямків роботи УТІОЛІК була створена низка наукових та культурно-просвітницьких центрів:

- *Науково-дослідний центр «Часи козацькі»,*
- *Культурологічний центр УТІОЛІК,*
- *Український центр біографічної некрополістики.*

З 1991 року діє спільна структура НАН України та УТІОЛІК – Центр пам'яткознавства.

Шовкопляс Ганна Михайлівна

Тронько Петро Тимофійович

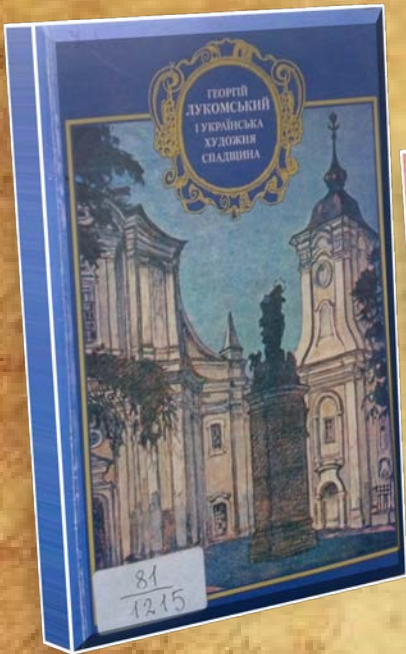

Найда Олександр Андрійович

Нині в Україні нараховується 1399 міст і селищ і більше 8 тисяч сіл з цінною історико-архітектурною спадщиною. У столиці, зокрема, на державному обліку перебуває 675 пам'яток, із яких 390 – загальнодержавного, тобто національного значення. Два комплекси – собор Святої Софії з прилеглими монастирськими будівлями і Києво-Печерська Лавра занесені ЮНЕСКО до Списку світової спадщини.

Георгій Лукомський і українська художня спадщина / гол. ред. Ю. Буряк. – Київ, 2005. – 632 с. 81/1215

Лукомский Г. К. Старинные усадьбы Харьковской губернии / Г. К. Лукомский. – 2-е переизд. – Харьков : Сага, 2007. – 346 с. 79-а/8020

Гон М. М. Місто пам'яті – місто забуття: палімпсести меморіального ландшафту Рівного / М. М. Гон, П. С. Долганов, Н. С. Івчик. – Рівне : Волинські обереги, 2017. – 230 с. 83/16902

Бондар О. М. Чернігів: місто і фортеця у XIV–XVIII століттях / О. М. Бондар. – Київ : Олег Філюк, 2014. – 177 с. 79-а/8851

Монографія присвячена проблемі топографічно-просторового розвитку Чернігова в пізньосередньовічний та ранньомодерний періоди існування міста – від монголо-татарського погрому в середині XIII ст. до ліквідації Чернігівської фортеці наприкінці XVIII ст. та кардинального перепланування вуличної системи історичної частини Чернігова.

79-а
8769

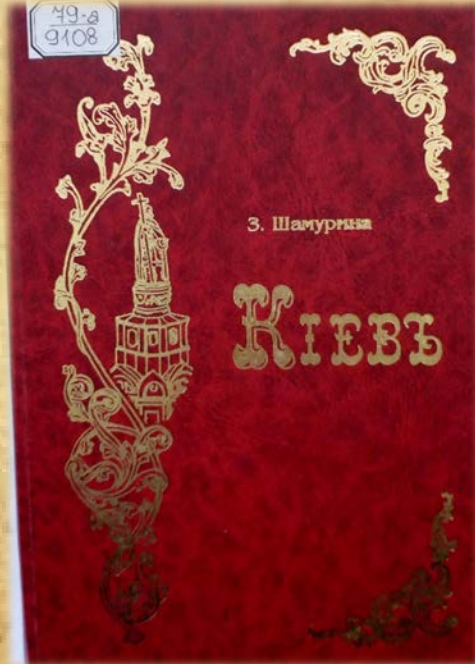

ІЛЮСТРОВАНА ІСТОРІЯ КИЄВА

Ілюстрована історія Києва : фотоальбом / Н. С. Абашина, Н. Білоус, Д. Вортман [та ін.] ; гол. ред. ради та авт. передм. О. П. Попов. – Київ : Фенікс, 2012. – 424 с. 79-а/8769

49-а
9108

Шамуріна З. І. Київ / З. І. Шамуріна. – Репринт. відтворення вид. 1912 р. – Київ : Задруга, 1996. – 85 с. 79-а/9108

Панорама Києва з Михайлівським монастирем.
Хромолітографія невідомого художника. 1913 р.

Софійська площа. Софійський собор 1037 г., его колоколяна 1746 г. и пам'ятникъ Богдану Хмельницькому 1888 г.

Гуменюк А. Старовинні будівлі Києва та їх зодчі / А. Гуменюк. – Одеса : Фенікс, 2017. – 72 с. 83/16877

Проблеми та досвід вивчення, захисту, збереження і використання архітектурної спадщини : матеріали 1-х наук.-практ. Софійських читань (Київ, 27–28 листоп. 2002 р.) : присвяч. 180-річчю (1822–1837) з часу визволення митрополита Євгенія (Болховітінова) / наук. ред. Н. М. Нікітенко ; Нац. заповід. «Софія Київська». – Київ : Фенікс, 2003. – 218 с. 83/15888

Толочко Л. І. Історія спорудження та відновлення Гостиного двору в Києві на Подолі / Л. І. Толочко. – Київ, 2010. – 40 с. 83/16429

Вуйцик В. С. Державний історико-архітектурний заповідник у Львові / В. С. Вуйцик. – 2-ге вид., допов. – Львів : Каменяр, 1991. – 175 с. 83/15923

Жук І. Львів Левинського: місто і будівничий : альбом / І. Жук ; пер. на англ.: М. Голдгабер, М. Гудь. – Київ : Грані-Т, 2010. – 183 с. 83/16390

Книги розповідають про Державний історико-архітектурний заповідник у Львові, створений на території давньоруської та середньовічної частин міста. Знайомить із видатними пам'ятками архітектури XIII–XX ст., що представляють розвиток всіх історичних стилів і є, за висловом народного художника, академіка І. Грабера: «винятком не лише в нашому, а й у світовому мистецтві».

Сакральна архітектура – це архітектура храму. На початку, після того, як ранньохристиянські храми вийшли з підземних катакомб, зразком для храму слугували величезні громадські споруди римського часу, базиліки, увінчані величним куполом, що знаменував небесне шатро. З базилікальної конструкції бере початок вся західна храмова архітектура, де на той час панував романський стиль («важке мовчання», за висловом Родена) і де вже з'явилися готичні споруди. Коли Київська Русь перейшла до храмового будівництва, у східній церкві панувала так звана хрестово-купольна конструкція. Вона виникла в Малій Азії, у сирійців та вірмен, і стала визначати особливості константинопольської архітектурно-будівничої школи.

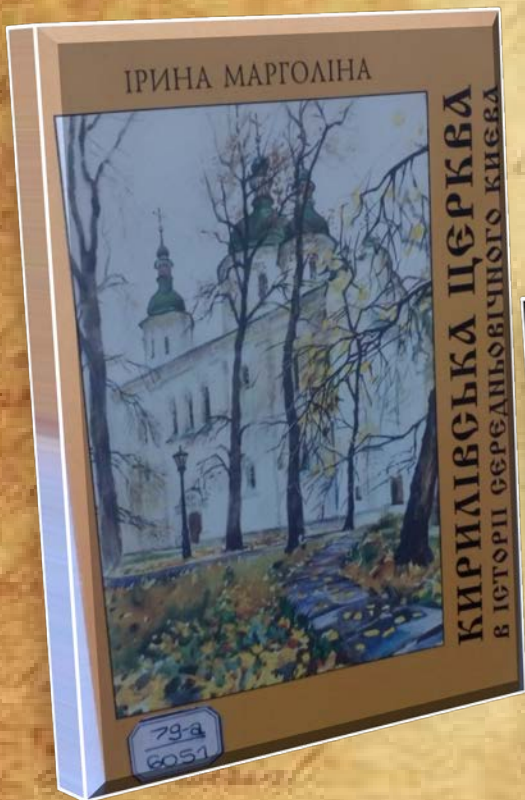
Киркевич В. Г. Володимирський собор у Києві / В. Г. Киркевич. – Київ : Техніка, 2004. – 206 с. – (Національні святині України). 83/16005

Александрович В. С. Собор святого Юра у Львові / В. С. Александрович, П. А. Ричков. – Київ : Техніка, 2008. – 230 с. – (Національні святині України). 83/16261

Колосок Б. В. Римо-католицькі святині Луцька / Б. В. Колосок. – Київ : Техніка, 2004. – 222 с. – (Національні святині України). 83/16453

Колосок Б. В. Римо-католицькі святині Луцька / Б. В. Колосок. – Київ : Техніка, 2004. – 222 с. – (Національні святині України). 83/16453

Костриця М. Ю. Преображенський кафедральний собор у Житомирі / М. Ю. Костриця, Г. П. Мокрицький. – Київ : Техніка, 2004. – 142 с. – (Національні святині України). 83/16458

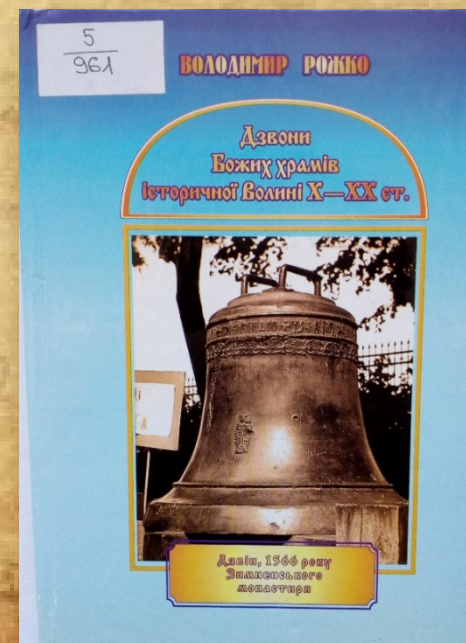

Марголіна І. Є. Кирилівська церква в історії середньовічного Києва / І. Є. Марголіна ; НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Нац. заповід. «Софія Київська». – Київ, 2001. – 206 с. 79-а/6051

Марголіна І. Є. Київська обитель святого Кирила / І. Є. Марголіна, В. І. Ульяновський. – Київ : Либідь, 2005. – 350 с. 83/16059

Монографія є першим у вітчизняній історіографії комплексним дослідженням Кирилівської церкви як церковно-політичного, релігійного та культурного осередку середньовічного Києва. Аналіз державотворчих та етнорелігійних процесів здійснено через призму церковної архітектури та сакрального живопису. Виявлена фундаментальна роль Кирилівського релігійного осередку в формуванні вітчизняної християнської традиції, окреслені витoki історичного некрополя храму.

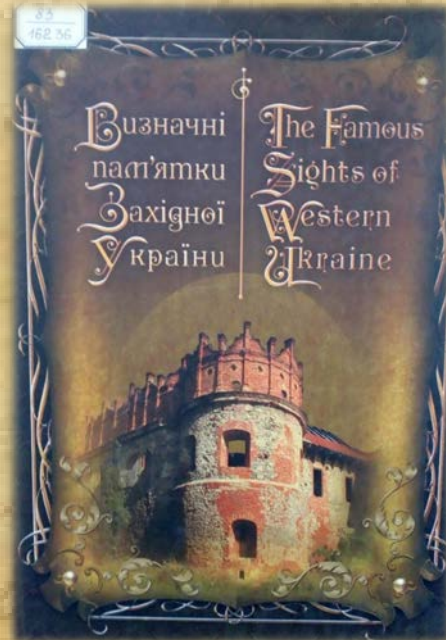

Рожко В. Є. Дзвони Божих храмів історичної Волині X-XX ст. : іст.-краєзнав. нарис / В. Є. Рожко. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2011. – 218 с. 5/961

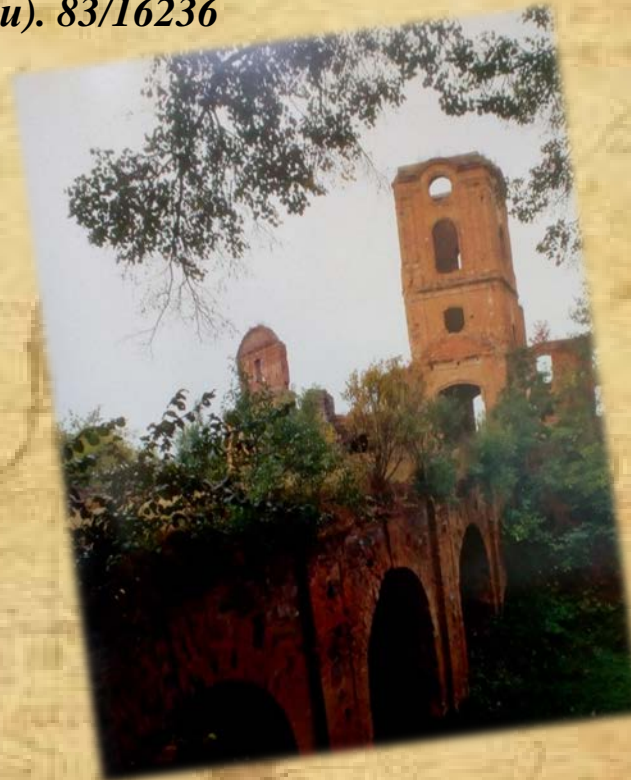

Що таке оборона архітектура? Відповісти на це питання не так легко, як може здатися на перший погляд. Адже оборонна архітектура – це не просто потужні мури, високі вежі та мальовничі замки. Це – дзеркало життя мільйонів людей протягом століть. У цьому дзеркалі відбилися політичні інтриги, технологічні новинки, побутові звички, та звичайно діяння тогочасних мешканців фортець та замків. Фортифікаційні споруди – це кам'яний літопис, який розповість чимало захоплюючих історій тому, хто забажає його прочитати.

Замки та фортеці / упоряд., авт. вступ. ст. та комен. Л. Прибєга. – Київ : Мистецтво, 2007. – 351 с. – (Архітектурні перлини України). 83/16153, 16154

Мунін Г. Б. Визначні пам'ятки Західної України = The famous sights of Western Ukraine / Г. Б. Мунін, Х. Й. Роглєв, О. О. Гаца. – Київ : Книга, 2008. – 174 с. – (Культурно-історична спадщина України). 83/16236

НЕВІДОМА УКРАЇНА

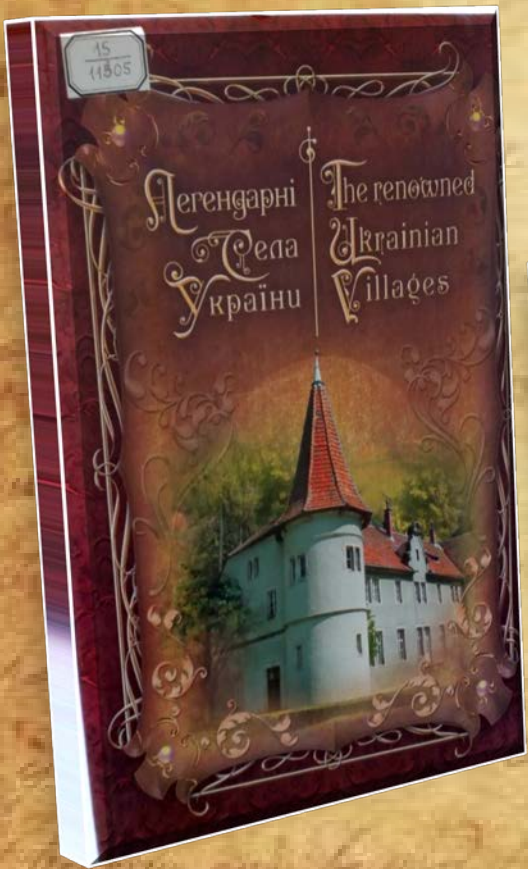

Липа К. А. Під захистом мурів : з історії української фортифікації X–XVII ст. / К. А. Липа. – Київ : Наш час, 2007. – 183 с. – (Невідома Україна). 220/8444

«Архітектура – також літопис світу: вона говорить тоді, коли вже мовчать і пісні й перекази і коли вже ніщо не говорить про загиблу культуру. Нехай же вона, хоч уривчасто, з'являється серед наших сіл у такому вигляді, в якому була при ще живому народові, щоб при погляді на неї осявала думка про його минуле життя й занурювала нас у його побут, у його звички...»

Микола Гоголь

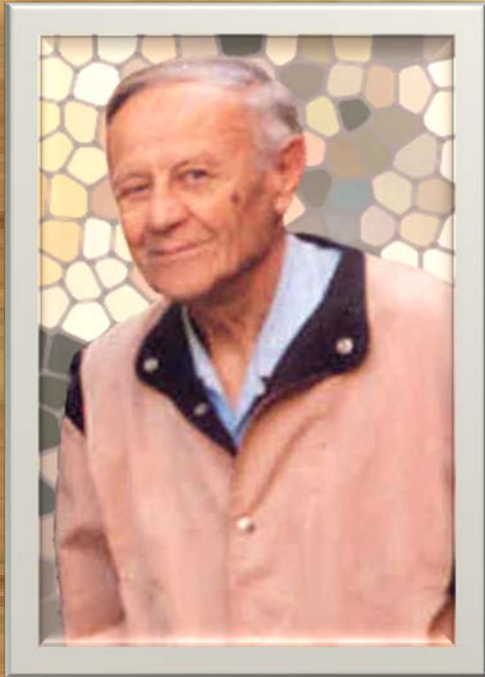
Роглев Х. Й. Легендарні села України / Х. Й. Роглев, Ю. Л. Бошицький, І. А. Голубаха, Г. Б. Мунін ; під заг. ред. Ю. Л. Бошицького. – Київ : Книга, 2009. – 255 с. – (Культурно-історична спадщина України). 15/11505

Данилюк А. Г. Давня архітектура українського села : етногр. нарис / А. Г. Данилюк. – Київ : Техніка, 2008. – 254 с. – (Народні джерела). 90/2447

*Одеська обласна організація Українського товариства охорони
пам'ятників історії та культури*

Роман Олександрович Шувалов

*очоловав пошукову групу по
встановленню імен невідомих солдат, що
загинули в роки Другої світової війни*

Петро Захарович Паньків

*займався краєзнавчим аспектом дослідження
історії, зокрема пошуком та ідентифікацією
невідомих поховань Одеси*

Микола Федорович Стафеев

*займався збереженням пам'ятників
Другої світової війни*

Ельвіра Романівна Дагілайська

*очоловала секцію пам'ятників
музичної культури Одеси*

*Головань Віктор Іванович
краєзнавець, голова Одеської обласної
організації Українського товариства
охорони пам'ятників історії та
культури, головний редактор видання
«Историческая память»*

*Головним редактором видання «Времена и годы» виступав
Михайло Юхимович Раковський, який довгий час був головою
обласної організації «Українського товариства охорони пам'яток
історії та культури». Зокрема, він був безпосереднім редактором
унікального видання, що не має аналогів серед видань подібного
роду – історико-краєзнавчого щорічника «Историческая память».*

Историческая память : ист.-краевед. ежегодник / гл. ред. М. Е. Раковский ; Упр. охраны объектов культур. наследия Одес. обл. гос. адм., Одес. обл. орг. Укр. о-ва охраны памятников истории и культуры, Одес. дом ученых. – Одесса : АстроПринт, 1999–2016. – Вып. 1–7. 81/1272

На сторінках щорічника «Историческая память» автори звертаються до минулого та шукають в історичній ретроспективі відповіді на актуальні питання сучасності.

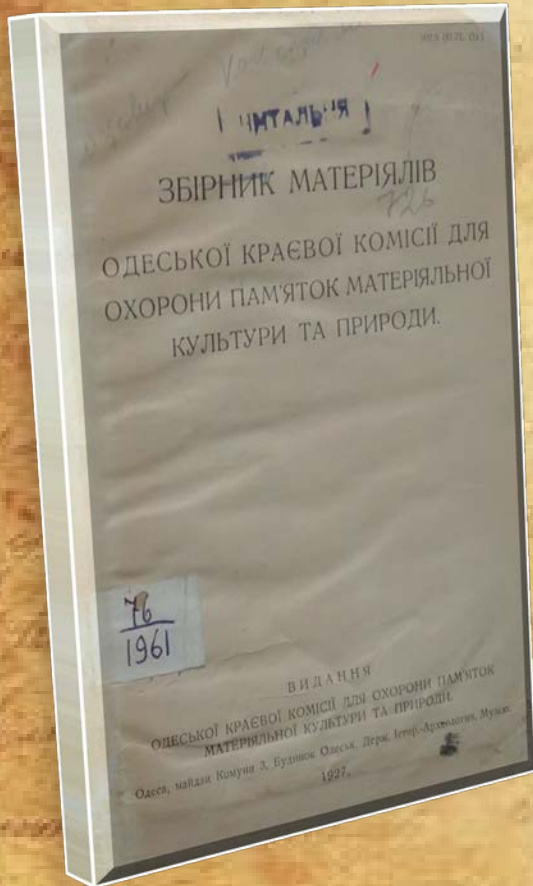
Головними пріорітетними напрямками збірника стало: збереження історичного минулого народу, його культурного спадку, піклуючись про розкриття особливостей та закономірностей розвитку регіонального історичного краєзнавства на півдні України.

Збірник матеріалів Одеської краєвої комісії для охорони пам'яток матеріальної культури та природи. – Одесса, 1927. – 46 с. 76/1961

У березні 1926 р. були створенні краєві комісії у Харкові, Києві, Одесі, Дніпропетровську для розробки плану охорони пам'ятників матеріальної культури та природи.

Видання присвячене діяльності Одеської комісії. Містить у собі витяги із статей щодо типів пам'ятників та форми їх охорони, укладання нормативної бази, щодо збереження старовини. Найбільш цінним у виданні є перепис пам'ятників матеріальної культури в Одеському, Миколаївському та Херсонському округів.

Ініціаторами видання стали професори Одеського університету Олександр Олександрович Браунер та Сергій Степанович Дложевський.

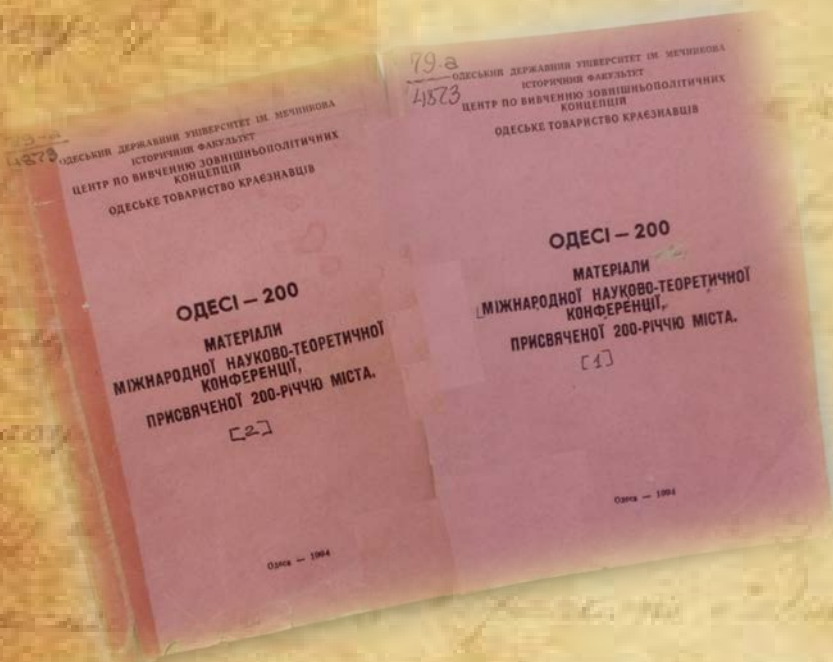

Одесі – 200 : тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. (Одеса, 6-8 верес. 1994 р.) / гол. редкол. В. П. Ващенко ; Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова, Іст. ф-т, Центр по вивченню зовнішньополіт. концепцій, Одес. т-во краєзнавців. – Одеса, 1994. – Ч. 1. – 176 с. 79-а/4873

Одесі – 200 : тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. (Одеса, 6-8 верес. 1994 р.) / гол. редкол. В. П. Ващенко ; Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова, Іст. ф-т, Центр по вивченню зовнішньополіт. концепцій, Одес. т-во краєзнавців. – Одеса, 1994. – Ч. 2. – 192 с. 79-а/4873

Тезисы первой областной историко-краеведческой научно-практической конференции, посвященной 200-летию г. Одессы «Воспитание историей» (Одесса, 27-28 июня 1989 г.) / отв. ред. В. П. Ващенко ; Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова ; Одес. обл. орг. Укр. о-во охраны памятников истории и культуры ; Одес. обл. орг. О-ва «Знание». – Одесса, 1989. – 176 с. 79-а/4149

Тезисы Второй областной историко-краеведческой научно-практической конференции, посвященной 200-летию основания Одессы и 25-летию создания Украинского общества охраны памятников истории и культуры / гл. редкол. В. П. Ващенко ; Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова ; Одес. обл. орг. Укр. о-во охраны памятников истории и культуры. – Одесса, 1991. – 245 с. 79-а/4684

Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до основного Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Одеса – ЮНЕСКО) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 28–29 січ. 2015 р.) / гол. ред. В. С. Дорофєєв. – Одеса : Астропринт, 2015. – 224 с. 83/16844

Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до основного Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (Одеса – ЮНЕСКО) : матеріали II-ї Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 24–26 черв. 2015 р.) / гол. ред. В. С. Дорофєєв. – Одеса : Астропринт, 2015. – 248 с. 83/16843

Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО : матеріали III і IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 2–4 груд. 2015 р. і 14–16 груд. 2016 р.) / гол. ред. А. В. Ковров. – Одеса : Астропринт, 2016. – 392 с. 83/16872

«Як би ми не пишалися цим великим спадком, треба сказати, що наші давні пам'ятки не можуть існувати як історичний абсолют, бо це тільки спогади і золоті сні про минуле, але їй необмінне поєднання всіх трьох вимірів часу, звернення до майбутнього, до вічності...»

Павло Загребельний

«Стара Одеса» : архітектура Причорномор'я. – Одеса : вид. Одес. держ. худ. музею, 1927. – 35 с. 83-а/357

Архитектурные объекты г. Одессы и других городов Причерноморья конец XVIII – начало XX ст. : чертежи, планы, рисунки, гравюры, литографии : каталог / ред. и сост. В. Ю. Алексеева. – Одесса : ЧПКФ «Хоббит», 2003. – 224 с. 83/15911

Каталог відображає унікальну колекцію схем, планів, малюнків та літографій споруд та краєвидів Одеси, а також південних міст України, що складається з 482 документів. Дана колекція була вилучена із фондів Державного архіву Одеської області у 1924 р. Повернулася до архіву вона лише через 78 років завдяки ініціативі керівника Управління охорони об'єктів культурного спадку Наталі Олексіївни Штербуль.

Видання містить опис унікальних документів, що мають історичне та культурне значення для дослідження історії архітектури Півдня України

Губарь О. История градостроительства Одессы и функции Одесского строительного комитета / О. Губарь. – Одесса : ТЭС, 2015. – 520 с. 83/16829

Видання є першим масштабним дослідженням ранньої історії містобудування та побуту Одеси. Монографія присвячена історії планової забудівлі Одеси в перші десятиліття її існування. Книга побудована переважно на основі архівних документів. Досліджені порядок визначення місця для забудівлі, правила облаштування та експлуатації міських територій, формування торгових, ремісничих, промислових, етнічних та соціальних районів, первинна історія благоустрою міста.

Бахнєв В. Одеса у часі та просторі : путівник / В. Базнєв. – Одеса : Астропринт, 2004. – 104 с. 83/16030

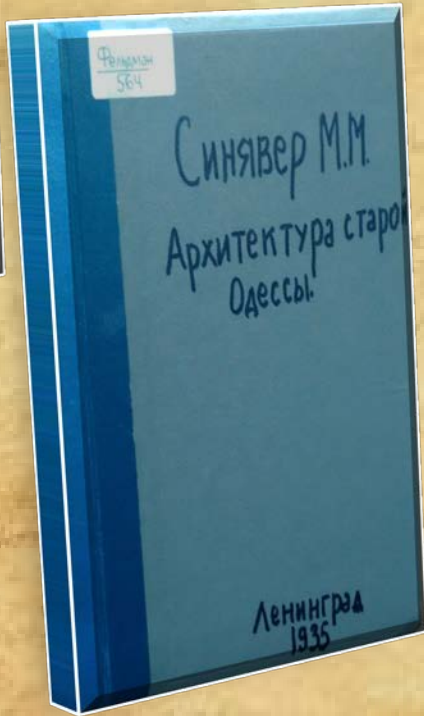

Одесса в новых памятниках, мемориальных досках и зданиях. – Одесса : Оптимум, 2004. – 137 с. 83/15988

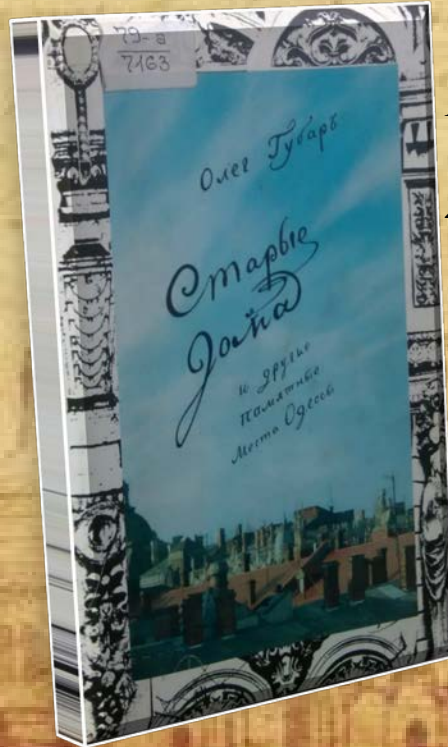
Селінов В. І. Архітектурні пам'ятники міста Одеси / В. І. Селінов. – Одеса, 1930. 83/1371

Книга містить детальний опис головних архітектурних пам'ятників старої Одеси, серед них Ансамбль угнутих будівель проти пам'ятника дюку де Рішельє, Касарні («Сабанські казарми»), будинок Окрвиконкому («Біржа») та багато інших. Також у видання вміщено список пам'ятників матеріальної культури Одеського округу та фотокопію архітектурних пам'ятників старого міста.

Синявер М. М. Архитектура старой Одессы / М. М. Синявер. – Ленинград : Изд-во Ленинград. обл. союза сов. художников, 1935. – 80 с. Фельдман/564

Дане видання є унікальним і вміщує собі ксерокопії малюнків архітектури старого міста відомого архітектора-художника М. М. Синявера, які він створив під час свого проживання та викладання в Одесі. Книга є унікальна ще й тим, що може познайомити читачів із зниклими архітектурними пам'ятками Одеси.

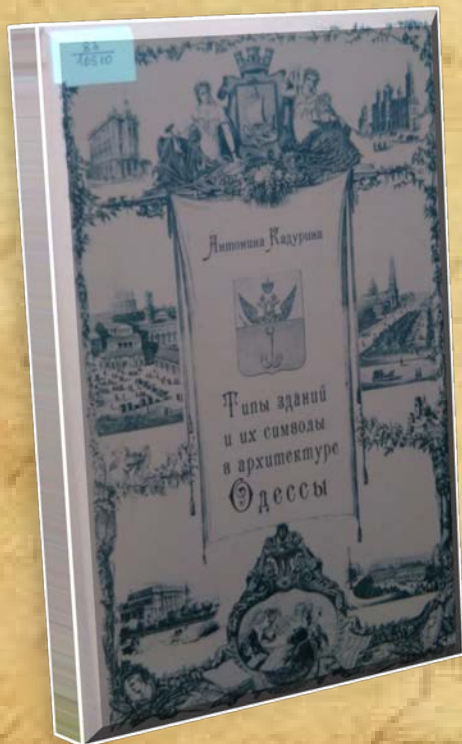

Губарь О. И. Старые дома и другие памятные места Одессы / О. И. Губарь. – Одесса : Печатный дом, 2006. – 296 с. 79-а/7163

Кадурина А. О. Информационный код архитектуры Одессы в символах / А. О. Кадурина. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2013. – 244 с. 83/16509

Книга посвящена расшифровке символики на стенах одесских зданий, истории развития и трактовке символов в зависимости от архитектурного окружения. Все представленные символы разделены на четыре комплексы, которые отражают представления людей о мире и в материально-прагматичной, социально-статусной и религиозно-духовной сферах деятельности. Издание отражает историю событий, идеалы и стиль жизни людей XIX–XX ст., которые зашифрованы в архитектуре Одессы.

Кадурина А. Типы зданий и их символы в архитектуре Одессы / А. Кадурина. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2013. – 262 с. 83/16510

Бондаренко Н. И. Одесский бестиарий : зооморфные и мифологические символы в архитектуре и скульптуре Одессы / Н. И. Бондаренко. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2012. – 54 с. 83/16393

Аграфы в архитектуре Одессы / сост. А. Э. Мельник ; авт. вступ. ст. А. П. Деменко. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2010. – 44 с. 83/16364

У виданні наведені ілюстрації аграфів (металічних декоративних елементів), що прикрашали фасади будівель у першій половині ХІХ ст. – початку ХХ ст. Саме в цей час швидко розбудовували квартали історичного центру в кордонах плану, розробленого інженерами Г. Харламовим і Є. Ферстером – послідовниками Франца Деволана. Більша частина пам'ятників знаходиться саме тут.

Багато із деталей історичних будівель втрачені з часом. Тому основною метою каталогу є виявлення та систематизація окремих видів архітектурних елементів, що викликають інтерес не тільки з точки зору архітектурної історії, як практичне керівництво при реставрації та відновленні історичних будівель, але і як каталог прототипів при проектуванні сучасних об'єктів.

Флагодержатели Одессы / сост. и авт. вступ. ст. Ю. А. Письмак. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2010. – 75 с. 83/16362

Ворота Одеси : каталог / уряд. О. М. Луговий. – Одеса : ФОР «Фридман О. С.», 2010. – 340 с. 83/16363

Видання є каталогом розміщених в Одесі воріт. Особлива цінність книги полягає у поданні графічного зображення воріт та їх складових частин. У виданні зображення воріт розміщено за періодами в архітектурі: дерев'яні, ворота з чавуну, люнети та фрамуги, металеві ворота класичного стилю, ворота доби еkleктики, протомодерніські ворота, ворота модерну, «саморобні ворота».

Балконы Одессы / рук. авт. кол. О. М. Луговий. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2012. – 250 с. 83/16460

Шаргородский Ф. А. Одесса. Поэзия оград. Художественный металл в архитектуре Одессы : фотоальбом / Ф. А. Шаргородский. – Одесса, 2014. – 102 с. 83/16512

Гавелюк С. А. Окна старой Одессы : фотоальбом / С. А. Гавелюк. – Одесса, 2010. – 88 с. 83/16342

Гавелюк С. А. Лестницы старой Одессы : фотоальбом / С. А. Гавелюк. – Одесса : Пальмира, 2008. – 88 с. 83/16341

Гевелюк С. А. Одесский Стоунхендж : фотоальбом / С. А. Гевелюк. – Одесса, 2015. – 102 с. 83/16862

Колодезная эра в истории Одессы / А. Божинский, О. Луговой, В. Полторац [та ін.]. – Одесса : ФЛП «Фридман А. С.», 2013. – 48 с. 79-а/8323

Одеса завжди володіла унікальною особливістю: наявністю в кожному дворі суспільних водопровідних кранів. Воду у місті цінували завжди, про що часто нагадують дворові криниці XIX ст. У даному фотоальбомі представлені фотографії одеського фотохудожника Сергія Гевелюка, де він подає колекцію фотографії одеських криниць різних епох.

«Старая Одесса вся понемногу исчезает, и я охотно верю, что ее заменит новый, молодой, великолепный город с электричеством, роскошными скверами, 10-этажными домами, грандиозной гаванью ... и радуется душа, что мы идем не на убыль, а на рост и расширение. А все же хочется иногда ... возвратиться воспоминаниями назад ...»

*Александр Михайлович Дерibas,
1913 г.*

Продаевич В. А. Легенды и были Александровского парка в событиях и лицах эпох : от Коцюбиева посада – до Одесского портового Карантина / В. А. Продаевич, А. А. Сурилов. – Киев : Горобец, 2012. – Кн. 1. – 448 с. 79-а/8171

Літературно-історичне видання присвячене історії Александровського (Шевченківського) парку, відображеної в подіях, документах та постатях епохи починаючи з часів Коцюбієвого посаду. У книзі розглядається Суворовська фортеця з її Олександро-Невською церквою, драматичні хроніки Пасажирського та Чумного кварталів Портового карантину, освячення Александровського парку та морської Спасательної станції. Відображається оборона Одеси у 1854 р., боротьба з чумою та холерою в стінах Карантину, відкриття загальнодержавних Торговельно-промислових виставок в Александровському парку. Книга ілюстрована широким спектром фоторепродукцій, частина з яких публікуються вперше.

Одесса, которую мы помним : Привоз : фотоальбом / сост. Т. Е. Донцова ; фото А. В. Чернецкого. – Одесса : ВМВ, 2013. – 84 с. 79-а/8627

У фотоальбомі представлена добірка вперше опублікованих краєвидів одеського Привозу з оточуючими його в 60-80-х роках ХХ ст. кварталами із колекції відомого одеського краєзнавця В. А. Чернецкого (1914-2000). Унікальним фотографіям передує стаття фотографа В. А. Чернецкого присвячена розвитку як зниклих так нині діючих міських базарів, головним з яких є одеський Привоз.

Губарь О. И. Одесса : Пале-Рояль : иллюстрированный альбом / О. И. Губарь. – Одесса : ЗАО «Летопись и К», 2003. – 92 с. 79-а/6965

Токарь В. А. История усадьбы Сан-Дonato / В. А. Токарь. – Одесса : Друк, 2009. – 86 с. 83/16302

У виданні подано хронологічний виклад матеріалу про людей та їх долі, які стали засновниками пам'ятників архітектури ХІХ ст., які і до сьогодні прикрашають набережні Одеси. Особливу цінність книги складають графічні та фотоілюстрації із документального архіву роду Демидових.

*Олена Петрівна та Анатолій Миколайович
Демидові, князі Сан-Дonato*

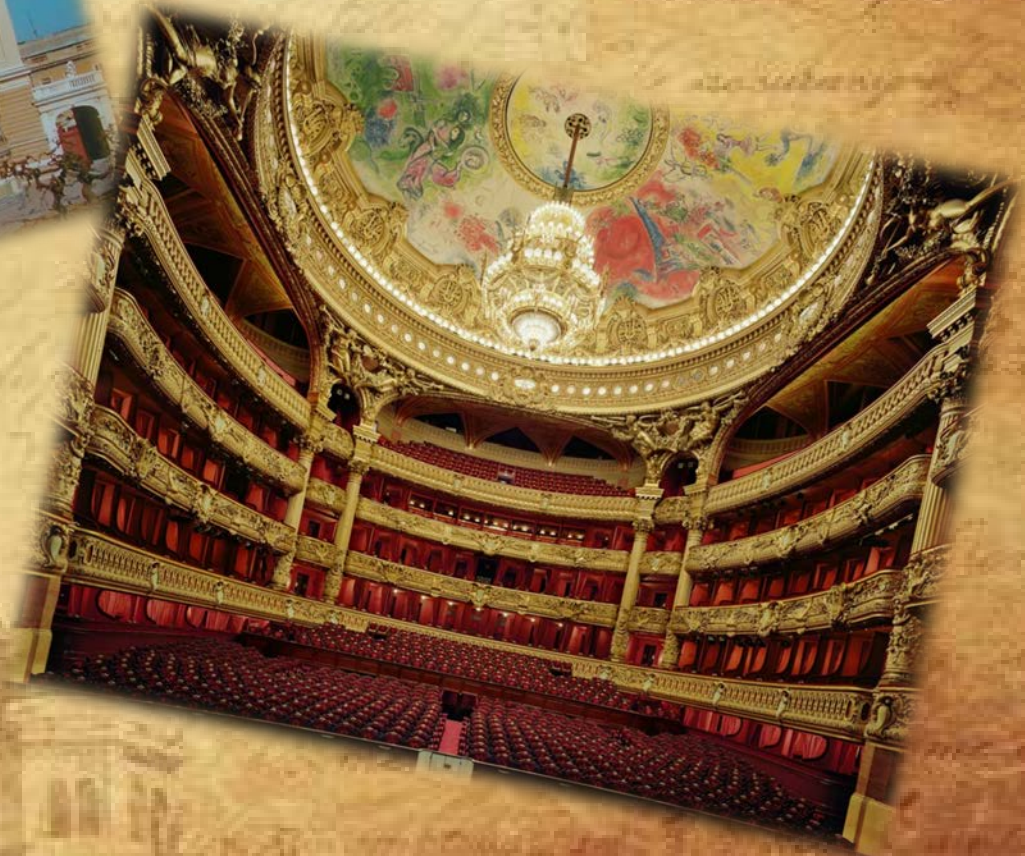
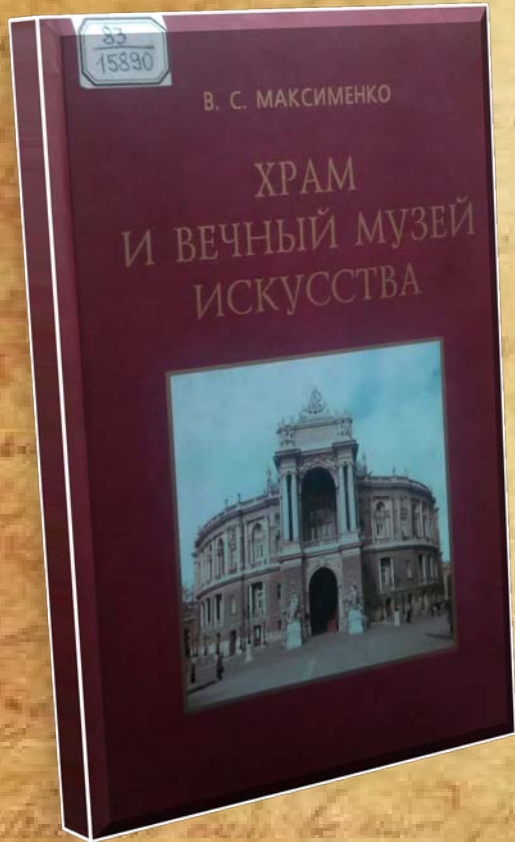
Михальченко В. А. Да будет правда / В. А. Михальченко, О. Г. Смирнов. – Одесса : Эвен, 2005. – 328 с. 79-а/6949

Видання знайомить читачів із відомим в ХІХ ст. дворянським родом Курисів. Першим представником роду, що поселилися на території Півдня України був георгіївський кавалер, голова канцелярії О. В. Суворова – генерал-майор Іван Онуфрійович Курис. Не менший вклад у цивільну службу приніс його онук – відомий колекціонер та меценат, землевласник, активний суспільний діяч, ватажок дворянства Херсонської губернії, тайний радник Іван Іракліївич Курис.

У виданні зібрані історичні факти та документальні матеріали, які переплітаються з особистими дослідженнями авторів. В окремих розділах прослідковується історія населених пунктів Одеської області, де були розташовані маєтки Курисів. Тут були проведені етнографічні дослідження про побут населення південно-українських сіл. Особливу увагу в монографії приділено проблемам охорони архітектурно-культурного спадку: старинного замку в с. Петрівка (колишнє с. Курисово-Покровське) Комінтернівського району Одеської області та чудового палацу в с. Ісаєво Миколаївського району.

Максименко В. С. «Храм и вечный музей искусства» : страницы двухвековой истории культуры Одессы на фоне городского театра / В. С. Максименко. – Одесса : Юрид. літ., 2001. – 376 с. 83/15890

Історія фортифікаційного будівництва Північно-Західного Причорномор'я доби Середньовіччя та Нового часу налічує лише чотири століття – з першого десятиліття XV ст. до останніх років XVIII ст.: починаючи з появи першої кам'яної фортеці замкового типу у Білгороді на Дністрі і завершуючи бастионним укріпленням Бузько-Дністровського межиріччя.

Часовий рубіж між періодами кам'яного замкового і бастионного будівництва пролягає в середині першого десятиліття XVIII ст. Цей етап еволюції фортечних укріплень не корелює з основною переламною датою політичної історії Північно-Західного Причорномор'я в межах зазначених століть – перехід Дунай-Дністровського межиріччя під владу Османської імперії у 1484 р. Кардинальна зміна етнополітичної та культурної ситуації в регіоні не була пов'язана зі зміною самих принципів фортифікаційного будівництва.

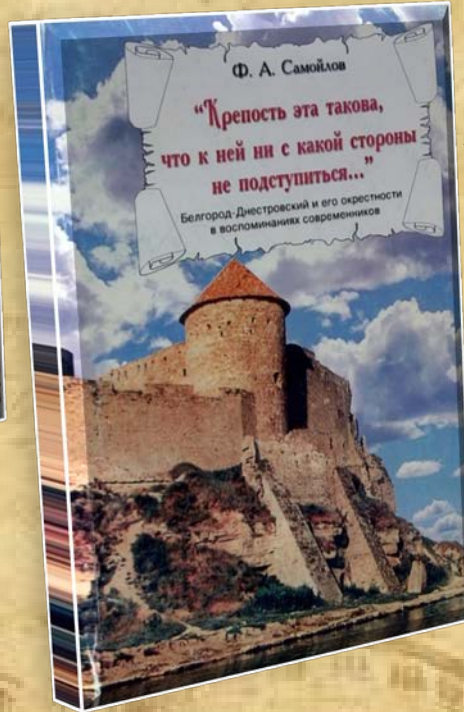
Хоча, децю в архітектурному стилі замкової архітектури змінилося...

Красножон А. В. Фортиці та міста Північно-Західного Причорномор'я (XV–XVIII ст.) / А. В. Красножон. – Одеса : Чорномор'я, 2018. – 310 с. 79-а/9092

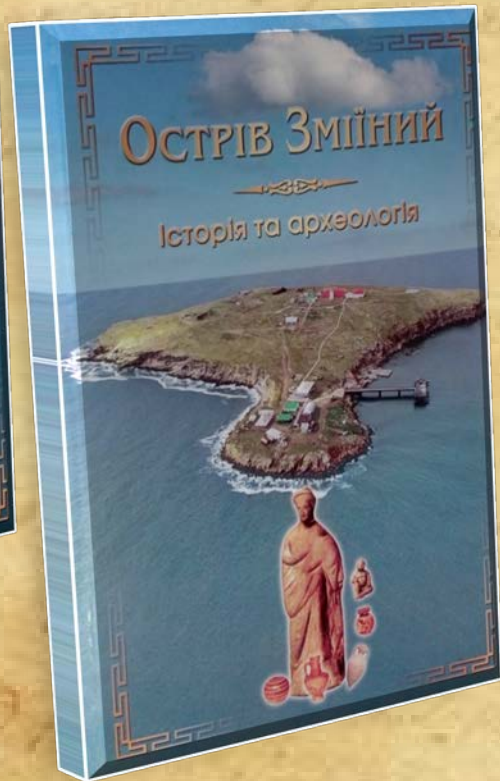
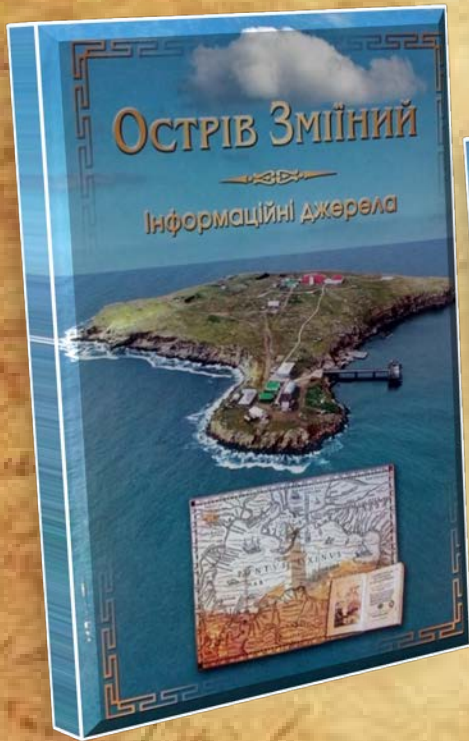
Красножон А. В. Крепость Белгород (Аккерман) в исторических изображениях / А. В. Красножон. – Кишинев ; Одесса, 2016. – 475 с. 77/6418

Самойлов Ф. А. «Крепость эта такова, что к ней ни с какой стороны не подступиться...» : Белгород-Днестровский и его окрестности в воспоминаниях современников / Ф. А. Самойлов. – Одесса : Астропринт, 2002. – 100 с. 79-а/6193

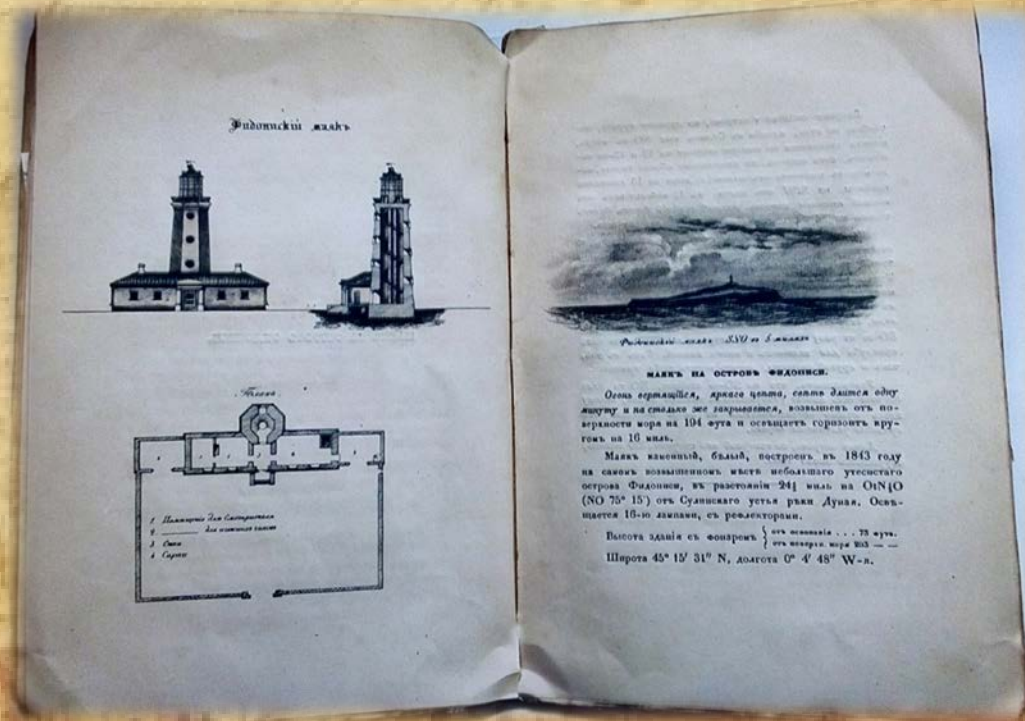
У збірнику зібрані свідчення сучасників про Білгород-Дністровську фортецю та її околиці. До видання увійшли свідчення таких постатей як, Жильбер де Ланнуа, Евлія Челебі, Юрій Володимирович Долгорукий, Іван Петрович Липранді, Микола Іванович Надеждин, Йосип Йосипович Чижевич, Олександр Стеанович Афанасьєв-Чужбинський, Іван Андрійович Линниченко та Олександр Олександрович Кочубинський.

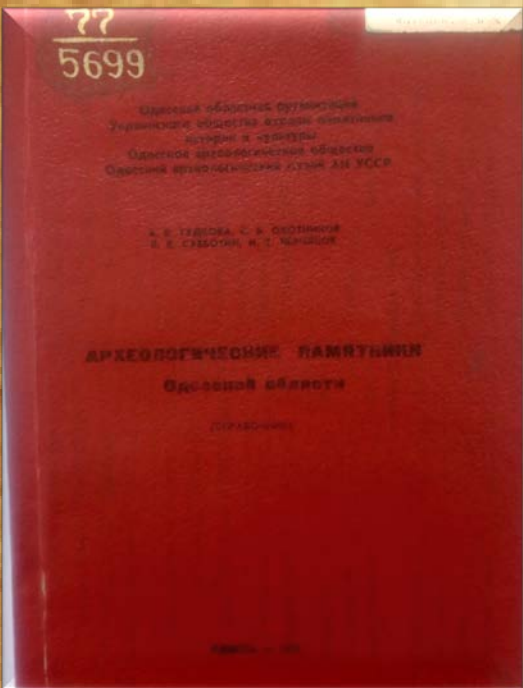
В кінці книги також представленні фотоілюстрації історичного вигляду фортеці та її перших жителів.

Острів Зміїний. Історія та археологія = Zmiinyi Island. History and archaeology / В. А. Сминтина, О. В. Сминтина, С. Б. Охотніков [та ін.] ; відп. ред. О. В. Сминтина ; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса : Астропринт, 2008. – 175 с. – (Науковий проект «Острів Зміїний»).

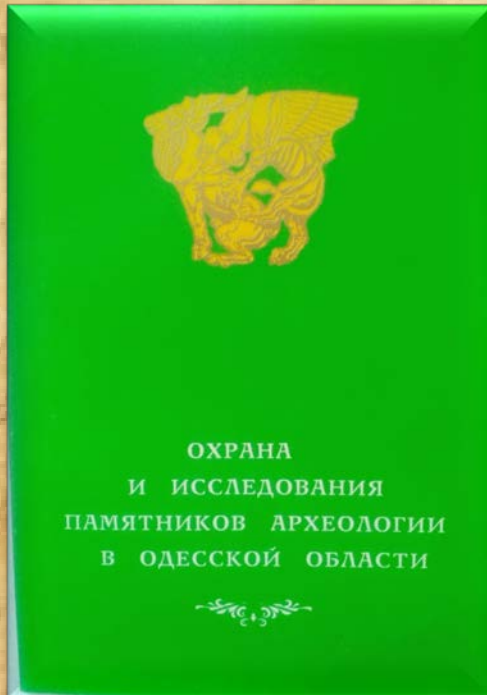
Острів Зміїний. Інформаційні джерела = Zmiinyi Island. Informational sources / В. А. Сминтина, М. О. Подрезова, І. С. Канзафарова [та ін.] ; авт.-уклад.: В. В. Самодурова, О. В. Полевщикова, Г. П. Бахчиванжи, М. О. Подрезова ; відп. ред. М. О. Подрезова. – Одеса : Астропринт, 2008. – 389 с. – (Науковий проект «Острів Зміїний»).

Археологические памятники Одесской области : справочник / А. В. Гудкова, С. Б. Охотников, Л. В. Субботин, И. Т. Черняков ; Одес. обл. орг. Укр. О-ва охраны памятников истории и культуры, Одес. археол. о-во, Одес. археол. музей АН УРСР. – Одесса, 1991. – 184 с. 77/5699

В довіднику вперше представлено найбільш повний перелік всіх відомих археологічних пам'ятників Одеської області з детальним визначенням місця їх розміщення. Також відзначаються найбільш важливі знахідки, вказується культурна приналежність пам'ятників, їх датування, ступінь вивченості.

Охрана и исследование памятников археологии в Одесской области / отв. ред. Н. А. Штербуль ; Упр. Охраны объектов культур. наследия Одес. обл. гос. адм. – Одесса : Астропринт, 1999. – Вып. 1. – 84 с. 77/5928

Збірка матеріалів містить основні підсумки охоронних археологічних досліджень та території Одеської області у 1997-1998 рр. Також в ній представленні результати консервації та реставрації архітектурних пам'ятників античного міста Тіра.

*«Время неумолимо быстротечно...
Остаются только островки
человеческой памяти, фиксирующие
отдельные события, даты,
исторические вехи, судьбы людей,
которые передаются из поколения в
поколение...»*

*Факты становятся со временем
легендами... уходят, как бы
безвозвратно, в прошлое...»*

Віктор Головань

Смирнов В. И. Первые кладбища Одессы : Одесские некрополи / В. И. Смирнов, О. И. Губарь. – Одесса : ТЭС, 2012. – 640 с. 79-а/8213

Головань В. Некрополь Одессы : первое одесское кладбище / В. Головань. – Одесса, 1999. – 100 с. 79-а/5680

Головань В. И. Старое кладбище : первый некрополь Одессы / В. И. Головань, Г. И. Перлов. – Одесса, 1994. – 36 с. 79-а/4864

У виданнях автор досліджує історію Першого християнського цвинтаря. На основі документів та матеріалів показана історія першого Одеського некрополя, його місце та роль в історії міста та збереження як пам'ятника історії та культури. В роботі також висвітлюються постаті, які були захоронені на першому кладовищі Одеси: військові, генерали І. В. Сабанєєв і Ф. Ф. Радецький, Фелік та Михайло де Рібас, Лев Пушкін (брат Олександра Пушкіна), вчений-історик А. О. Скальковський та багато інших.

Список памятников истории и искусства (могил) на 2-ом городском кладбище / И. В. Арутюнова, В. И. Головань, Н. А. Панасенко [и др.]. – Одесса : Друк, 2008. – 158 с. 79-а/7529

У книзі подається перелік похованих на Другому кладовищі в Одесі. Перед списком подається історія організації та розвитку кладовища. Особлива увага звертається при описі братських могил моряків та політкаторжан. Окрім поданого переліку поховань із розподіленням на ділянки, подаються також у додатках поховання представників єврейського, польського, німецького, грецького, вірменського, французького та італійського етносів із зазначенням біографічних даних похованих. Також подається список похованих учасників російсько-турецької, Кримської (Східної), російсько-японської та 1-ї Світової воєн, Кавказького та Китайського та інших закордонних походів (до 1919 р.) на 2-му міському кладовищі.

Шувалов Р. А. Преданы вечному забвению : поименный календарь / Р. А. Шувалов. – Одесса : ОКФА, 1998. – Кн. 1 : 1878-1811. – 96 с.

79-а/5545

Книга побудована на бібліотечних та архівних матеріалах та вперше підіймає питання історії смертної кари. Досліджуються та індефікуються місця тайних поховань страчених осіб. У виданні подається коротка історична довідка смертних кар в Одесі з 1878 по 1917 рр. з поданням короткої біографічної довідки про страчених. Потім подається поіменний календар смертних кар в Одесі з 1878 по 1911 рр. вчинених царським керівництвом. Крім цього у виданні опубліковані фотоілюстрації страчених осіб та архівні документи що торкаються історії смертної кари в Одесі.

Дивный Н. В. Страницы военного некрополя старой Одессы : биогр. справ. / Н. В. Дивный. – Киев, 2001. – Кн. 3. – 128 с. 79-а/5131

Видання вміщує біографії генералів та штаб-офіцерів, які проходили службу в армії, поліції й на кордоні Російської імперії та були поховані на території Одеси в різні періоди історії міста. Видання доповнене алфавітним переліком постатей, що увійшли до некрополя, та переліком надгробків, що збереглися до нашого часу. Найбільшу цінність видання представляють фотоілюстрації історичних пам'ятників та поховань, що не збереглися до нашого часу.

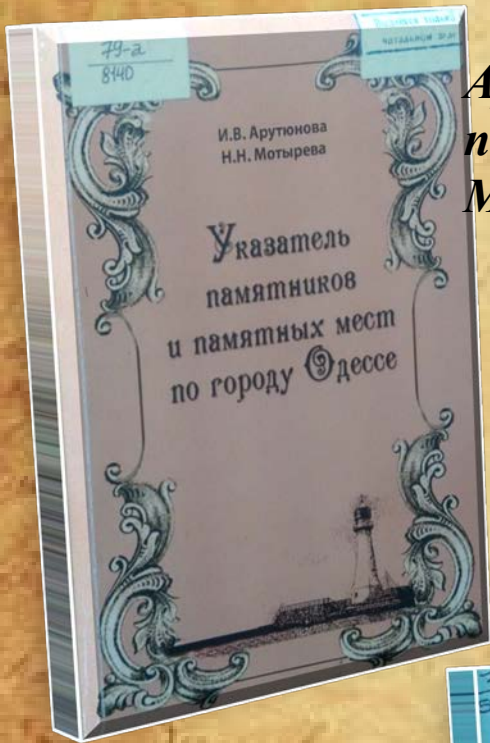
Сапожников И. В. Каменные кресты бассейна Хаджибейского лимана. – Киев ; Луганск ; Ильичевск : Элтон-2 ; Гратек, 2001. – 112 с. 77/5985

Книга була підготовлена до друку Українським товариством охорони пам'ятників історії та культури. В книзі автор продовжує розгляд та дослідження кам'яних намогильних пам'ятників Північного Причорномор'я.

В основній частині книги представлені матеріали розвідок з території Хаджибейського лиману та його приток: річок Свиної, Малого Куяльника, а також міжріччя Куяльницького лиману.

У книзі дослідник подає також ілюстрації кам'яних хрестів Північного Причорномор'я та список кладовищ Північно-Західного Причорномор'я з кам'яними хрестами та вказанням про їх дослідження.

Арутюнова И. В. Указатель памятников и памятных мест по городу Одессе : посвящается 70-летию героической обороны Одессы / И. В. Арутюнова, Н. Н. Мотырева. – Одесса, 2011. – 140 с. 79-а/8140

Шувалов Р. А. Указатель мест захоронения воинов, партизан и подпольщиков, погибших в г. Одессе в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.) / Р. А. Шувалов. – Одесса, 1997. – 95 с. 79-а/5355

У книзі представлений підсумок пошукової роботи Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури, яке протягом багатьох років збирало дані про загиблих солдат під час Другої світової війни, встановлювалися номери військових частин, де вони проходили службу, шпиталів, лазаретів, санітарних поїздів, де вони помирали. Одночасно пошуковими загонами проводилася робота з встановлення імен, раніше не зазначених на братніх могилах та інших похованнях. В результаті було встановлено більше 2000 імен солдат, що загинули під час війни та були похованні та території Одеси.

У виданні подається алфавітний перелік солдат, похованих в Одесі та список місць поховання з короткими свідченнями про загиблих.

«Фортеці, замки, монастирі, інші оборонні споруди – це давні знаки національної долі, в яких «живуть» міфи, легенди, символ історичного буття народу, його перемоги та поразки, його дух, віра і пам'ять. Цими знаками прокладено траєкторію історичного розвитку українського народу, без цих знаків-пам'яток важко реконструювати національну пам'ять, яка єднає народ і віки»

*Микола Журавлинський,
академік НАН України*